

Следователно, в процесі створення образу А. Линкольна, Г. Видал ремифологізує основні версії національної історії з метою створення «правдивого» художественного повествовання. В романі «Линкольн» Видал не прагне до десакралізації образу Линкольна (згадаємо відсутність в романі «Линкольн» характерного письменського прийому Видала – дискурсивної стратегії аннігіляції образів історических героїв і політиків з метою формування їх отрицательного іміджа), навпаки, експліцитно автором створюється міфобраз політика-супергероя, відбувається певне співпадіння коннотативних базових оцінок і авторського міфа-нарратива, в той же час Видал імпліцитно конструює політичеський образ Линкольна на базі іміджа-треугольника.

Бібліографічеські посилання

1. **Весёлая Е.** Семейное дело Гора Видала / Е. Весёлая // Моск. новости. – 1994. – № 4.
2. **Видал Г.** Линкольн / Г. Видал ; пер. с англ. М. Брук // Новое время. – 1986. – № 48. – С. 26–32.
3. **Bloom H.** The Central Man : On Gore Vidal's Lincoln / Gore Vidal. Writer Against the Grain / H. Bloom ; ed. by J. Parini. – NY : Columbia Univ. press, 1992. – P. 221–229.

Надійшла до редакції 10.01.2013 р.

УДК 821.111 – 1.09

Н. М. Кий

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СУЧАСНА ЛІНГВОЦЕНТРИЧНА ПОЕЗІЯ. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ХУДОЖНІХ ПОШУКІВ

Актуальність даного дослідження полягає в новизні напрямку лінгвоцентричної поезії, різноманітності її форм і методів та в недостатній вивченості літератури, в якій слово є не засобом, а метою творчості.

Ключові слова: лінгвоцентрична поезія, філологізм, модернізм, авангардизм, постмодернізм.

Актуальность данного исследования заключается в новизне лингвоцентрической поэзии, разнообразии её форм и методов, а также в недостаточной изученности литературы, в которой слово является не средством, а целью творчества.

Ключевые слова: лингвоцентрическая поэзия, филологизм, модернизм, авангардизм, постмодернизм.

The topicality of the given research lies in the novelty of the linguistically centered poetry trend, variety of its forms and methods and insufficient examination of literature which states a word as aim but not means of work.

Key words: linguistically centered poetry, philologism, modernism, avant-gardism, post-modernism.

У другій половині ХХ століття розпочався літературний процес, який захопив митців багатьох країн одночасно. Особливо він помітний у сучасній постмодерністській поезії англо-, франко- та російськомовних авангардних (чи поставангардних) поетических шкіл. Головна риса, що об'єднує всіх цих абсолютно різних за методами, стилями, напрямками та ідеєю поетів, – курс на відкриття нових «мовних потенцій» [1; с. 8], тобто мета їх – поетическими засобами відкривати нові,

віднаходити втрачені чи застарілі значення слів і фраз, ставити їх у непередбачуваний контекст, а також експериментувати з граматичними і фонетичними формами, знаходити етимологічні парадокси, створювати власні мови й використовувати лінгвістичні та інші терміни в художніх творах.

Таким чином, мова стає не засобом створення смислу, а об'єктом спостереження, аналізу та творчості, джерелом натхнення і відкриттів. Л.В.Зубова робить висновок, що магістральною лінією в розвитку поезії в ХХ ст. є її зближення з філологією, вона також поєднує різноманітні поетичні системи «зосередженість поетів на рефлексії над словами, граматичною формою, побудовою фрази, логікою формування значення, поведінкою слова у світі, що змінюється» [1, с. 6].

У жодному разі не можна сказати, що така увага до мови – явище інноваційне, адже, по-перше, будь-який поет відчуває мову та експериментує з її можливостями, а по-друге, основи таких експериментів закладені давно. Їх можна знайти, скажімо, у Л. Керола (ХІХ століття) – у лінгвістичній грі в «Алісі у Задзеркаллі» та, зокрема, у «Jubberwocky» (відомий у перекладі Д. Орлової як «Бармаглот»):

Twas brillig, and the slithy toves
Did gyre and gimble in the wabe:
All mimsy were the borogoves,
And the mome raths outgrabe.

Це яскравий прилад того, що зараз називають поезією мови. У ній повністю збережені синтаксичні конструкції та граматичні форми, але слова вигадані (здебільшого декілька лексичних одиниць об'єднані в одну нову форму).

Однак із 1960-х рр. захоплення мовною грою набуло масштабів чітко вираженої тенденції, яка поширилася в багатьох країнах серед поетів різних шкіл.

Автори, які залучилися до «філологічних» пошуків у США, традиційно об'єднуються під назвою групи «поетів мови» (Language Poets) із центром у Нью-Йорку. У Росії налічується до десятка шкіл, поети яких знаходяться у лінгвістичних пошуках, серед них найпомітнішими є метареалісти (чи, за іншим визначенням, метаметафористи), ленінградська філологічна школа та ін. У Великій Британії лінгвоцентричну поезію практикують, у більшості, учасники угруповання, яке не визначилося з єдиною назвою і «відзивається» на лінгвістично-інноваційну, поставангардну, лінгвістичну, рефлексивну чи навіть пізню модерністичну поезію. У Франції це ряд поетів, яких не відносять до жодної із центральних течій, – В.Ноель, Ж.Дюпен, І.Бонфуа, К.Естебан, Ф.Жакоте, проте знаковими є їхні роздуми про мову, граничне смислове навантаження на слово, центральна тема творчості – поезія [2].

Американська течія, що виникла на початку 1970-х рр., мала декілька джерел, основою яких був метод, явно присутній у модерністській традиції, особливо добре представлений у Г. Стайн та Л. Зукофського. У статті, присвяченій творчості Г. Стайн, Ш. Андерсон зазначає, що в її творах «у слів з'являється якийсь новий, дивний присмак ... і в той же час знайомі слова здаються майже чужими» [3].

Американські центри розвитку поезії розташовувалися на західному узбережжі, де Р. Гренієр та Уоттен з 1971 року видавали журнал *This*, у Нью-Йорку, де виходив журнал «L=A=N=G=U=A=G=E» за редакцією Ендрюса та Бернштейна з 1978 по 1982, а також журнали та інформаційні бюлетені *Tottel's*, *Too-ick*, *Tuumba Press*, *Roof*. Хоча не всі письменники цього напрямку видавалися в «L=A=N=G=U=A=G=E», їх автоматично зараховують до поетів мови (R. Silliman, B. Andrews, Ch. Bernstein, L. Hejinian, B. Watten, R. Armantrout, S. Benson, A. Child, C. Coolidge, T. Darragh, A. Davies, C. Harryman, P. Inman та багато інших), названих так завдяки журналу. Що стосується написання, то великими літерами, розділеними знаком «=» для позначення групи ніхто не користується [4].

А.Грицман характеризує поезію мови, її ідею таким чином: «поети [...] намагаються використовувати приховане значення та енергію самих слів, взятих як

такі». Таким чином, поети мови вдаються до «фрагментації» мови, намагаючись «звільнити» слово, щоб надати йому можливості працювати як смислово поетичному явищу самостійно, тоді як основним принципом, що застосовується в їхній творчості, дослідник вважає «очуження» [5]. Я.Є.Пробштейн серед рис американської поезії мови також називає зосередженість на формі більше, ніж на змісті, пошук істини шляхом відновлення коренів і первинного значення слів, навіть із порушенням і деформацією їхньої форми й семантики, а також відмовою від одностороннього тлумачення тексту [6].

Є.Осташевський характеризує поезію «Language school» дещо з іншого боку – більш описово: «Поетика «школи мови» антиміметична, колажна і фрагментарна, позбавлена індивідуальності автора, нагадує певну продовжність тексту без початку і без кінця» [7]. Вона призначена для читання очима. На відміну від російської мовної поезії американська не перформативна, не для декламації.

Дослідники філологічної поезії США вважають її ключовими аспектами те, що мова диктує значення, а не навпаки, а також активне залучення читача до створення змісту твору: ламаючи поетичну мову, поет вимагає, щоб саме читач знайшов новий спосіб підходу до тексту. Що стосується форми, хоча і не існує «типового» лінгвоцентричного вірша, можна прослідкувати тенденцію звернення до наративних, більш довгих, ніж зазвичай, поезій у прозі, нерідко зустрічаються випадки звернення до модерністських прийомів з розташуванням текстів.

Що стосується російської філологічної поезії, то на відміну від США, маніфестів для неї не створювали і не було об'єднання всіх під єдиним гаслом чи назвою, але лінгвістичні пошуки спостерігаються у творчості поетів декількох шкіл: метареалістів та концептуалістів у Москві, філологічної у Ленінграді, ліанозовської та ін. Більшість вищеназваних рис лінгвоцентричної поезії є характерними і для російської гілки, проте в неї є і власні доробки. Найбільш визначною з них є метабола, або метаметафора, – терміни, що визначають стилістичні пошуки суті метафори або, як запропонував це К.Кедров, «вивертання метафори», тобто розуміння її смислу через подвійну інверсію внутрішнього і зовнішнього, в якій нерідко поєднуються гіпербола з літоєю. Наприклад, «океан – пристань корабля, корабель – пристань океану». Чому океан – пристань корабля, зрозуміти неважко: він створений бути весь час на воді, на широких просторах морів; але, вивертаючи метафору, бачимо, що корабель і океан мають зворотний зв'язок: океан залишився би непізнаним без корабля.

Наприкінці 1970-х рр. у російській поезії виникла течія (або школа) під назвою «метареалізм» (термін запропонував М. Епштейн в 1983 р. в «Тезах про метареалізм та концептуалізм» [8]). Вона стала оплотом створення групи поетів, спрямованих на мовно-центричну творчість. Розшифровують цю назву порізно: «метафізичний реалізм» або «метафоричний реалізм». Згідно з М. Епштейном, «метареалізм напружено шукає ту реальність, усередині якої метафора знову може бути розкрита як метаморфоза, як істинна взаємопричетність, а не умовне уподібнення двох явищ». Тобто, за його словами, це поезія тієї реальності, яка захована всередині метафори і об'єднує її значення, що розійшлись – пряме і переносне [10]. Термін виник як ключ до розуміння поезики О. Єременко, І. Жданова, О. Парщикова, пізніше до цього кола ввійшли І. Кутик, О. Кацюба, С. Соловйов, Л. Ходинська, Т. Щербина.

К. Кедров вводить термін «метаметафоризм» як назву цієї ж школи, уперше згадуючи «метаметафору» в післямові до поеми О.Перщикова «Новогодние строчки» (1984).

У Ленінграді в період із 1958 по 1976 р. існувала філологічна школа, представники якої займалися різного роду авангардними та модерністськими експериментами в поезії, беручи за зразок творчість раннього Маяковського, Ваменського, Асеева, Хлебнікова та авангардистів світового рівня, залучивши практику вер-

лібру, – нехарактерну для російської поезії форму. Найяскравішим, з точки зору лінгвоцентричної поезії, став Лев Лосев. Філологізм у його творчості – центральний аспект. Через поезію він досліджує звуки («Тринадцать русских» – вірш про звуки російської мови, невідвладні носіям західноєвропейських мов), словоформи («Расстерянность» – можливість утворення варіантних граматичних форм і невпевненість у виборі нормативної форми), етимологія і втрата первинного значення лексем («Местоимения», «Нелетная погода», «Классическое», «Путешествие» – етимологічні парадокси, демонстрація зв'язку між словами, що втратили його у графічній та фонетичній формі) та проблеми білінгвізму («Игра слов с пятнами света»).

Цікаві лінгвістичні експерименти у поезії відображають також представники багатьох невідцензурних груп – таких як ліанозовська школа, московський клуб «Поезія», а також ряд авторів, яких важко віднести до будь-якої групи. Неможливо обійти увагою книгу-діалог В. Строчкова та О. Левіна з клубу «Поезія», де кожен з авторів пише твори, подібні дзеркальному відображенню віршів співавтора, проте дзеркало їхнє з розряду кривих. У результаті виходить захоплююча лінгвістична гра.

Розглянемо приклад, який народився з напису на дверях «Икаруса»:

ОСТОРОЖНО ОТКРЫВАЕТСЯ ВНУТРЬ

Осторожно, открывается внутрь!

Надпись на дверях «Икаруса»

Осторожно открывается внутрь,
понемножку, по шажку, по чуть-чуть.

Не успеешь в эту внутрь заглянуть,
как захлопнется на жирный щелчок [...] О. Левін

ВНУТРЬ ОТКРЫВАЕТСЯ ОСТОРОЖНО

Осторожно открывается вдруг
с неожиданно другой стороны.

Ее внутрь так односложно сложна,
а наружу недвусмысленно вне [...] В. Строчков

Очевидний приклад пошуку нового осмислення слова. «Внутрь» тепер не прислівник, а іменник, який наділяється денотативним і масою конотативних значень, вона субстантивована і має характеристики: «односложна, как смерть,/ и двусложна, словно жизнь, но темней» (Левін), у ній «бензиновый ползет запах» (Строчков), і, як не бийся, «Эту внутрь между наружу и внутрь/ Осторожно никогда не понять/ ни аршином, ни умом, ни рукой/ не измерить ее темных глубин» (Строчков). Про алюзію назви автобуса на міфічного мрійника Ікара автори також не забули: «надпись внутри гласит/ на ленивом и чужом языке,/ что Авария такая страна,/ где Икарусу смертельно летать» [9].

У Великій Британії з початку 1970-х під натиском поезії «Мейнстриму», яка витіснила з центру уваги загалом всі дрібніші авангардистські угруповання, поетична «окраїна» звертається за натхненням до американської творчості «бітників», нью-йоркських шкіл та школи Black Mountain [] і на їхній основі починає створювати поезію, єдиної назви якій не дають. Дослідники даного явища зазвичай починають із перерахування можливих варіантів: лінгвістично-інноваційна, лінгвістична, інноваційна, поставангардна поезія і т.д. Така варіація назв зумовлена тим, що не існує «типового» твору, проте є ряд рис у поезії, яка розвивається в Альбїоні в цей час, що пов'язують її з іншими поетичними течіями ХХ століття. П.Філпотт надає детальну типізацію таких рис. Він роз'яснює, які риси попередніх культурних та літературних течій наявні у сучасній інноваційній британській поезії. Серед них, зокрема, характерні для модернізму різноманітні форми відчуження, щоб сфокусуватися на мові та процесі створення віршів, підстави для звинувачень у елітизмі та надмірній складності, оскільки методи цієї поезії не спрямовані на простий запис предметів та емоцій, застосування стертих метафор. Із постмодернізмом, як зауважує Філпотт, цю поезію поєднує відчуття нецілісно-

го, «надламаного» автора чи голосу, децентралізованого, на грані автентичності й особистості. Втеча від традиційних форм і схем побудови поезії, експерименти та імпровізація виказують авангардистські риси, тоді як деякі аспекти імпровізації та виступу як у письмі, так і у читанні пов'язують інноваційну поезію Великої Британії з нео-дада та лондонською авангардною «поезією звуку» [10].

Отже, у літературі з'явився і знаходиться у процесі активного формування новий напрям, який хоча і не має в основі абсолютно новаторських методів, проте вперше в історії поезії прагне до філологізму, роботи із словом не як із засобом вираження, а метою, і набуває в цьому прагненні чітко вираженої тенденції. Велика різноманітність свідчить про популярність та перспективність даного напрямку в літературах багатьох країн. Можна сподіватись на його подальший розвиток та поширення і надалі.

Бібліографічні посилання

1. **Зубова Л. В.** Языки современной поэзии / Л. В. Зубова. – М.: Новое литературное обозрение, 2010. – 384 с.
2. **Фонтана М.** Из современной поэзии [Електронний ресурс] / М. Фонтана // Иностран. лит-ра. – 2010. – № 4. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/inostran/2010/4/fo5.html>.
3. **Шервуд А.** Творчество Гертруды Стайн [Електронний ресурс] / А. Шервуд // Иностран. лит-ра. – 1999. – № 7. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/inostran/1999/7/anderson.html>.
4. **Swihart R. L.** Rae Armantrout & Language Poetry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://withoutliftingafinger.blogspot.com/2011/07/rae-armantrout-language-poetry.html>.
5. **Грицман А.** Живой пейзаж (четверть века американской поэзии) [Електронний ресурс] // «Арион». – 2001. – № 2. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/arion/2001/2/gric.html>.
6. **Пробштейн Я.** Чарльз Бернстин: Испытание знака. [Електронний ресурс] // Новое литературное обозрение. – 2011. – № 4. – Режим доступу: <http://www.nlobooks.ru/node/1091>.
7. **Осташевский Е.** Школа языка, школа барокко: Алёша Парщиков в Калифорнии [Електронний ресурс] // «НЛО» 2009. – № 98. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nlo/2009/98/ost32.html>.
8. **Эпштейн М. Л.** Литературные движения. Метареализм. Концептуализм. Арьергард / М. Л. Эпштейн // Постмодерн в русской литературе. – М.: Высш. шк., 2005. – С. 127–196.
9. **Левин А.** Переключка / А. Левин, В. Строчков. – М.: АРГО-РИСК; Тверь: Колонна, 2003. – 124 с.
10. **Philpott P.** An Introduction to Contemporary British Innovative Poetry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.modernpoetry.org.uk/nrsh.html>.

Надійшла до редколегії 10.11.2012 р.

УДК 821.111

Д. А. Кириченко

Таврический национальный университет им. Вернадского

«IN-YER-FACE THEATRE» КАК НАПРАВЛЕНИЕ В СОВРЕМЕННОЙ БРИТАНСКОЙ ДРАМАТУРГИИ

Розглядається таке явище сучасної драматургії, як «*in-yer-face theatre*». На матеріалі п'єс «Королева краси з Лінейна» Мартіна Макдонаха, «Шопінг & Fucking» Марка Равенхілла та «Психоз 4.48» Сари Кейн відбувається спроба виявити характерні риси цього напрямку в сучасній драматургії. Автор намагається зрозуміти мету та суспільно-історичні події, завдяки яким виникло означене явище.

Ключові слова: in-yer-face theatre, Мартін Макдонах, Марк Равенхілл, Сара Кейн.

© Д. А. Кириченко, 2013